

РЕГУЛЯТОРНІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

М. І. МАЛЬОВАНИЙ, доктор економічних наук

П. К. БЕЧКО, кандидат економічних наук

Н. В. БОНДАРЕНКО, кандидат економічних наук

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

М. О. КОБИЛЯНСЬКИЙ, аспірант

Уманський національний університет садівництва

В статті розглянуто механізми державної фінансової підтримки впливу на фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств. Проаналізовано основні економічні показники фінансово-господарської діяльності та динаміку видатків загального фонду Державного бюджету України на фінансування аграрної галузі України. Здійснена оцінка кредитування національної економіки в цілому і аграрної галузі зокрема. Запропоновано напрямки отримання аграріями бюджетної підтримки. Також було рекомендовано включити в форму статистичної звітності аграріїв відомості про надані податкові пільги. Запропоновано, впровадити офіційну статистичну звітність, яка містила би дані про податкові пільги, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам, які отримують державні субсидії.

Ключові слова: державна підтримка аграрним підприємствам, ринкові відносини, кредити, відсоткові ставки, фінансові результати, сектор економіки, податкова пільга, бюджетна підтримка.

Постановка проблеми. Сільськогосподарське виробництво нині є найменш конкурентоспроможним у національній економіці, а його діяльність значною мірою залежить від обсягів державної підтримки та його розвитку. Необхідність державної допомоги аграрній галузі диктується результатами загальноекономічної кризи, диспаритетом цін на продукцію сільського господарства та промисловості, слабкістю діючої фінансово-кредитної системи, реальним спадом доходів сільського населення та необхідністю

дотримання зобов'язань України щодо Світової організації торгівлі. В даний час не існує досконалої та ефективної моделі державної підтримки аграрного сектору фінансовими ресурсами, тому ця проблема вимагає подальшого вивчення і вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження фінансування аграрного сектору та міра державної підтримки сільськогосподарського виробництва в Україні представлена в працях П.К. Бечка, С.А. Власюк, М.Я. Дем'яненко, А.Д. Діброва, О.Є. Гудзь, П.І. Гайдуцького, В.К. Збарського, О.О. Непочатенко, та інших вчених вітчизняної школи. Важливість і необхідність активізації регуляторних механізмів державної фінансової підтримки впливу на фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств умовах сучасних інтеграційних процесів свідчать про актуальність теми та зміст даного дослідження.

Матеріали і методи. Метою дослідження є обґрунтування регуляторних механізмів державної фінансової підтримки впливу на фінансові результати діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах трансформаційних змін. Теоретико-методологічними засадами дослідження є наукові підходи щодо з'ясування сутності механізму державної фінансової підтримки та формування раціональних пропозицій щодо його вдосконалення в Україні. Дослідження проводилося за допомогою методів порівняння; статистичного, графічного та абстрактно-логічного.

Результати досліджень. Формування ринкових відносин в аграрній сфері, створення нових господарюючих суб'єктів внаслідок трансформації сільськогосподарських підприємств є одним із пріоритетних напрямів аграрної реформи завдяки якій врегульовані як відносини власності в сільському господарстві, так і адаптаційні можливості сільськогосподарських підприємств до вимог ринкової економіки. Важливою складовою організаційно-економічного механізму ефективного розвитку сільськогосподарських товаровиробників є державна фінансова підтримка внаслідок якої забезпечується їх розширене відтворення, функціонування на самофінансуванні і самоокупності, забезпечення стійкого і комплексного розвитку сільських територій. Функціонування сільськогосподарських товаровиробників за ринкових умов неможливе без належної їх державної підтримки, оскільки на розвиток сільського господарства України значний вплив має держава. Ефективність сільськогосподарського виробництва великою мірою залежить від обсягів фінансових ресурсів, авансованих у виробничий процес. Сезонний характер виробництва, уповільнений колообіг

капіталу, залежність від природно-кліматичних умов суттєво впливають на фінансові потоки аграріїв і призводять їх до залежності від державної фінансової підтримки внаслідок об'єктивних і суб'єктивних умов їх функціонування. Основними механізмами бюджетної підтримки суб'єктів господарювання аграрної галузі, які використовуються у вітчизняній практиці, є фінансування бюджетних програм, надання їм субсидій та дотацій, спрямованих на розвиток та стимулювання виробництва. Прорахунки у фінансовій, податковій, кредитній політиці негативно впливають на фінансовий стан сільськогосподарських товаровиробників унеможлиблюють їх самостійне без допомоги держави вирішення нагальних проблем, спрямованих на нарощування обсягів виробництва та реалізації конкурентоздатної продукції. Сучасний стан надання державної підтримки аграрним підприємствам є недостатньо ефективною, характеризується непослідовністю заходів і переважанням тактичних, а не стратегічних цілей. Досвід країн з розвинутими ринковими відносинами свідчить, що внаслідок специфіки сільського господарства нормальне функціонування аграріям забезпечує держава шляхом надання фінансової підтримки та належного державного захисту.

Державна підтримка аграріїв має бути спрямована на підвищення рівня їх прибутковості, забезпечення потреб населення в якісній продукції, зростання її експорту. Ефективність державної фінансової політики полягає в тому, що вона слугує механізмом і мотивацією до високопродуктивної праці та раціонального використання ресурсного потенціалу. Пріоритетність аграрної галузі є незаперечною, оскільки в ній зосереджено значний економічний потенціал, що забезпечує продовольчу та економічну безпеку країни.

За останні роки аграрна галузь демонструє позитивні зрушення в контексті нарощування обсягів виробництва продукції, зростання її прибутковості та суттєвого збільшення частки галузі в формуванні бюджетів всіх рівнів за рахунок сплачених податків (табл.1). За досліджуваний період частка сільського господарства у загальній доданій вартості по національній економіці зростає. Якщо в 2012 р. її розмір складав 8,9 %, то в 2017 р. – 12,1 % або на 3,2 відсоткових пункти більше. Суттєво зростає вартість сільськогосподарської продукції в постійних цінах 2010 р. розмір якої в 2017 р. порівняно з 2012 р. зріс на 25,9 млрд. грн або на 11,6 %. В порівнянні з 1990 р. вартість продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р. в 2017 р. склала 91,8%, а в порівнянні з 2010 р. зросла на 32,9 %.

За досліджуваний період внаслідок суттєвої зміни податкового законодавства щодо оподаткування сільськогосподарських товаровиробників суттєво зростає сума сплачених ними податків та зборів розмір яких в 2017 р. становив 22,2 млрд. грн, що в 3,53 рази більше порівняно з 2012 р. На тлі абсолютного зростання сум сплачених аграріями податків до бюджетів всіх рівнів зростає їх частка в загальній сумі податків, що надійшли до бюджетів всіх рівнів від платників в цілому по національній економіці.

Якщо частка податків сплачених аграріями в 2012 р. до загальної суми сплачених податків суб'єктами господарювання національної економіки склала 2,1 %, то в 2017 р. на 0,6 відсоткових пункти більше. На тлі зростання прибутку сільськогосподарських товаровиробників в 2017 р. порівняно з 2012 р. в 2,92 рази і рівня рентабельності на 1,4 відсоткових пункти податкове навантаження на аграріїв зростає в основному за рахунок відміни спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість та зростання ставок і бази оподаткування єдиним податком (четверта група).

Досвід країн з розвинутими ринковими відносинами свідчить про суттєві розміри фінансової підтримки сільськогосподарським товаровиробникам. В той же час, державна фінансова підтримка вітчизняним сільськогосподарським товаровиробникам, яка сформована з кінця минулого століття передбачає як прямі, так і непрямі методи її реалізації. В основі прямих методів державної фінансової підтримки аграріям через міністерство аграрної політики і продовольства закладений механізм її перерозподілу відповідно до бюджетних програм. Непрямі методи державної фінансової підтримки аграріїв, включали пільгове оподаткування, та відмінений на вимогу МВФ спеціальний режим оподаткування податком на додану вартість.

З огляду на чисельні зміни, внесені до Податкового кодексу України механізм державної підтримки на сьогоднішній день суттєво відрізняється від чинного на дату прийняття цього нормативного акту.

До внесених змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування сільськогосподарських товаровиробників метою застосування норм цього нормативного документу для аграріїв було стимулювання інвестиційної привабливості, нарощування ними виробництва конкурентоспроможної продукції на світових ринках та обсягів вирощування органічної продукції, і головне, зростання ВВП галузі.

Табл. 1. Основні економічні показники фінансово-господарської діяльності сільськогосподарських товаровиробників України [1]

Показник	2012 р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017 р.	2017 у % до 2012р.
Валова додана вартість, млрд.грн	113,2	132,4	161,1	236,0	277,2	305,2	2,7 р.
Частка сільського господарства у валовій доданій вартості,%	8,9	9,9	11,7	14,2	13,8	12,1	3,2 в.п.
Вартість продукції сільського господарства в постійних цінах в цінах 2010 р., млрд. грн	223,3	252,9	251,4	239,4	254,6	249,2	111,6
Темп росту продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р. (у цінах попереднього року), %	96,1	113,6	102,2	95,2	106,3	97,8	+1,7 вп
Темп росту продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р. (до 2010 року), %	115,5	131,2	134,1	127,1	135,8	132,9	+17,4 в.п.
Темп росту продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р. (до 1990року), %	79,8	90,7	92,6	88,2	93,8	91,8	+12,0 вп.
Частка продукції сільського господарства у постійних цінах 2010 р. до валового внутрішнього продукту, %	15,3	16,6	15,8	12,0	10,7	11,7	-3,6 в.п.
Загальна сума сплачених податків господарюючими суб'єктами національної економіки, млрд.. грн	352,4	353,9	367,5	507,6	650,8	828,2	3,53 р.
Сума сплачених податків сільськогосподарськими товаровиробниками, млрд. грн	7,4	7,8	8,7	14,4	12,1	22,2	3,0 р.
Частка сплачених податків аграріями до загальної суми сплачених податків платниками податків України,%	2,1	2,2	2,4	2,8	1,9	2,7	0,6вп.
Фінансовий результат до оподаткування, млрд. грн	26,9	15,3	21,7	103,4	90,1	78,8	2,92 р.
Частка сплачених податків аграріями до фінансового результату до оподаткування,%	27,5	50,9	40,1	13,9	13,4	28,2	0,7 вп.
Рівень рентабельності, %	22,1	11,4	20,6	41,7	33,6	23,5	+1,4 в.п
Частка суб'єктів господарювання, які отримали збиток,%	25,2	19,7	15,3	11,1	11,6	13,3	-11,9 в.п

Державна фінансова підтримка аграріям передбачає цінове регулювання, як гуртових цін з окремих видів сільськогосподарської продукції шляхом встановлення мінімальних та максимальних інтервенційних цін, так і застосування інших заходів, передбачених Законом «Про державну підтримку сільського господарства»[3], при дотриманні правил антимонопольного законодавства та правил добросовісної конкуренції.

Оцінка еволюції теоретичних концепцій державної фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників засвідчує, що в умовах ринкового господарювання вона є суб'єктивно необхідною: сільське господарство через наявність притаманних йому особливостей не може отримати від реалізації вирощеної продукції дохід, який міг би повністю перекрити витрати виробництва, забезпечити розширене відтворення виробництва та соціальний розвиток сільських територій. Обсяги та структуру видатків, закладених у Державному бюджеті на відповідний рік формує вектор нинішньої аграрної політики. За останні роки розмір фінансової державної підтримки суб'єктам господарювання має тенденцію до зменшення про що свідчать дані представлені в (табл.2).

Зі зростанням загального обсягу видатків Державного бюджету в 2018 р. порівняно з 2012 р. на 757,7 млрд. грн. частка державної підтримки аграрної галузі не суттєва її частка в загальних видатках Зведеного Державного бюджету в 2018 р. склала 0,50 %, що на 1,0 відсотковий пункт менше в порівнянні з 2012 р. Загальна сума державної фінансової підтримки за різними бюджетними програмами для всієї галузі зростає і в 2018р. склала 11,1 млрд. грн , що на 6,8 млрд. грн. більше порівняно з 2012 р. Однією із пріоритетних статей фінансової державної підтримки аграріїв є фінансова підтримка шляхом здешевлення кредитів. У 2000 р., паралельно з проведенням аграрної реформи в Україні запроваджено механізм державної підтримки аграріїв через здешевлення кредитів відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 25 лютого 2000 р. №398 [4]. В основі цього механізму закладено здешевлення відсоткових ставок за банківські кредити. Часткове відшкодування кредитних ставок суб'єктам аграрного виробництва за рахунок бюджетних коштів за своєю сутністю не є ринковою акцією, оскільки його базовими принципами є державне регулювання функціонування ринку фінансових послуг. Однак, такі компенсаційні виплати певною мірою сприяли розблокуванню кредитування аграріїв, розширили їх доступ до кредитних ресурсів на ринку кредитних послуг.

Табл. 2. Динаміка видатків загального фонду Державного бюджету України на фінансування аграрної галузі [3]

Показники	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення (+,-) 2018/2012
Видатки Державного бюджету, млрд. грн всього	492,4	505,8	523,1	679,9	835,5	1056,7	1250,1	757,7
у % до попереднього року	118,1	102,7	103,4	129,9	122,9	126,5	118,3	x
Міністерство аграрної політики та продовольства, , млрд. грн	7,4	7,5	5,8	4,7	4,4	5,5	6,3	6,4
у % до загальних видатків Зведеного Державного бюджету	1,50	1,48	1,11	0,69	0,53	0,52	0,50	x
Державна пряма підтримка аграрного сектору, млрд. грн	4,3	4,3	3,6	2,6	2,2	9,4	11,1	6,8
в тому числі - фінансова підтримка шляхом здешевлення кредитів, млрд. грн	0,4	0,7	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	-0,1
- кредити фермерським господарствам, млн. грн.	21,6	20,3	27,9	25,6	15,8	65,0	43,1	0,8

Пільгове кредитування сільськогосподарських товаровиробників перебуває під впливом макроекономічних факторів найбільш істотними з яких є: стійкість національної валюти; ступінь інтеграції національної економіки у світову; загальний економічний ріст; державне регулювання ринку продовольства; залежність від експортного потенціалу; забезпечення цінового паритету між сільськогосподарською і промисловою продукцією. Фінансова підтримка суб'єктів господарювання через механізм здешевлення

кредитів здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (відсотків) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Динаміка фінансової підтримки на здешевлення кредитів, що представлена в таблиці свідчить, що її розмір не суттєвий і варіативно складає від 0,7 млрд. грн. в 2013 р. до 0,3 млрд. грн. за період з 2014 – 2018 рр. Це дає підстави стверджувати, що такий механізм фінансової державної підтримки аграріїв на здешевлення кредитів фактично в межах держави не працює. Оцінка кредитування національної економіки в цілому і аграрної галузі представлена в (табл.3).

Табл. 3. Кредитні ресурси сільського господарства України [5]

Показник	2013р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Залишки кредитів, наданих суб'єктам господарювання діяльності усім галузям національної економіки на кінець року, млрд. грн.	692	779	788	822	1047	1059
в тому числі:						
- сільське господарство	41	55	48	55	52	46
- частка сільського господарства, %	5,9	7,1	6,1	6,7	5,8	6,3
Відсоткові ставки за кредити всіх галузей національної економіки, %	15,2	16,7	21,4	16,2	16,5	16,9
в тому числі сільське господарство	18,0	22,0	22,0	17,0	20,2	20,1
Прострочені кредити позичальників всіх галузей національної економіки, млрд. грн	128,6	239,5	271,4	281,9	231,5	266,4
- частка прострочених кредитів, %	18,6	30,7	34,4	34,3	37,3	36,9
Прострочені кредити суб'єктів господарювання аграрної галузі, млрд. грн	2,4	6,0	5,9	6,1	5,3	5,8
- частка прострочених кредитів	5,9	10,9	12,3	11,1	9,3	8,7

За досліджуваний період залишки кредитів, наданих суб'єктам господарювання аграрної галузі до загальної заборгованості по національній економіці складають від 5,8% в 2017 р. до 7,1% в 2014 р. В той же час, спостерігається суттєвий розрив в відсоткових ставках за банківські кредити по всіх галузях національної економіки і сільського господарства, зокрема. Аналогічна ситуація має місце і в 2018 р. банківські кредити для аграріїв на 3,2 % дорожчі, ніж в цілому для всіх галузях національної економіки. Із загальної суми залишків кредитів наданих суб'єктам господарювання всіх галузей національної економіки загальна сума прострочених складала в 2018 р. 36,9%, що на 18,6 відсоткових пункти більше в порівнянні з 2013 р. Залишки прострочених кредитів по аграрній галузі в 2018 р. склали 8,7% до загальних залишків кредитів.

Пільгове кредитування суб'єктів господарювання аграрної галузі за період його існування накопила низку недоліків основним з яких є її вкрай нерівномірний географічний розподіл. Половину всієї суми аграрних кредитів країни отримують підприємства, зареєстровані в Києві та Київській області. Використовуючи державні банки, бажано наблизити територіальні пропорції розподілу кредитних ресурсів до обсягів регіонального аграрного виробництва.

Для сучасного розвитку аграрного сектора національної економіки та нарощування його конкурентоспроможності на світовому й національному ринках аграрної продукції в Україні є значний потенціал. Важлива роль у цьому процесі належить фермерським господарствам. Їх переваги, порівняно з іншими організаційними формами господарювання, виявляються у простоті створення, вільному входженні на ринок і виході з нього, гнучкості управління та спрощеній процедурі прийняття рішення, оперативному реагуванні на зміни в кон'юнктурі ринку, вищому рівні мотивації праці. В той же час, ефективність управлінської діяльності фермерських господарств України, динамічність їх розвитку в межах національної економіки суттєво залежить від рівня та якості використання механізмів державної фінансової підтримки, завдяки якій забезпечується їх функціонування на умовах розширеного відтворення. За сучасних ринкових умов, глобалізаційних процесів державна фінансова підтримка фермерських господарств є однією із ключових інструментів організації аграрного бізнесу й ефективного управління ним. З огляду на важливість функціонування фермерських господарств, проблеми підвищення їх рентабельності й конкурентоспроможності за ринкових умов виникає усвідомлена потреба

надання фінансової підтримки фермерським господарствам статусу однієї із стабільних статей витрат Державного бюджету України. В той же час, за період з 2014 – 2018 рр. на розвиток фермерських господарств державна підтримка була виділена лише в 2018 р. в розмірі 1,0 млрд. грн.

Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [6] була схвалена ще у 2013 р. У 2015 р. був розроблений проект Єдиної комплексної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. [7]. Положення, розроблені в цих нормативних актах не знайшли відображення на законодавчому рівні з питань аграрної політики. Порядок державної підтримки аграріїв визначається щорічно в законах України «Про Державний бюджет України» та низкою підзаконних нормативних актів. Отже, постійно змінюються не стільки стратегічні пріоритети, скільки результати лобіювання інтересів зацікавлених груп у політичному процесі при формуванні та затвердженні державного бюджету. Дослідження сучасного стану державної підтримки аграріїв виступає основою для розробки заходів з її удосконалення, перетворення аграрної політики на дієвий чинник сталого розвитку аграрного сектору та гарантування продовольчої безпеки країни.

Стратегічною галуззю сільського господарства є тваринництво. За останні роки тваринницька галузь демонструє деяке пожвавлення щодо виробництва продукції (табл.4).

Приведені в (табл.4) дані свідчать про зростання виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємств крім 2015 і 2016 рр. Намітилася стійка тенденція з виробництва м'яса свиней і м'яса птиці, зокрема в 2017 р. відповідно до 2000 р. в 4,1 і 28,2 рази. В той же час, виробництва м'яса яловичини і телятини в 2017 р. порівняно з 2000р. складає 31,1% або скоротилося на 210 тис. т. Аналогічна ситуація з виробництва молока валове виробництво якого в 2017 р. порівняно з 2000 р. складає 75,3% або скоротилося на 903 тис. т. За досліджуваний період намітилася стійка тенденція до скорочення обсягів виробництва вовни обсяг виробництва якої в 2017 р. порівняно з 2000 р. складає 19,5% з одночасним зменшенням поголів'я овець кількість яких в 2017 р. порівняно з 2000 р. зменшилася на 235 тис. голів. На тлі зменшення обсягів виробництва окремих видів продукції зменшується за досліджуваний період поголів'я худоби. Так, поголів'я корів в 2017 р. порівняно з 2000 р. скоротилося на 1384 тис. голів, загальної кількості ВРХ на 3870 тис. голів.

**Табл. 4. Показники діяльності тваринницької галузі
сільськогосподарських підприємств України, за роками[1]**

Показник	2000	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Індекс виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами, у % до попереднього року	х	107,0	108,1	103,5	96,4	98,1	100,7
Виробництво продукції:							
- м'ясо, у забійній вазі, тис. т	438	1271	1441	1452	1464	1490	1483
у % до 2000 р.	х	2,9 р.	3,3 р.	3,3 р.	3,3 р.	3,4 р.	3,3р.
у тому числі							
- яловичина і телятина	305	97	111	99	94	99	95
у % до 2000 р.	х	31,8	36,4	32,5	30,8	32,5	31,1
- свинина	91	304	362	377	400	397	373
у % до 2000 р.	х	3,3р.	3,9р.	4,1 р.	4,4 р.	4,4р.	4,1 р.
- м'ясо птиці	36	868	966	975	968	993	1014
у % до 2000 р.	х	24,1 р.	26,8 р.	27,1 р.	26,9	27,6	28,2
- молоко, тис. т	3669	2535	2582	2648	2669	2706	2766
у % до 2000 р.	х	69,1	70,4	72,2	72,7	73,8	75,3
Вовна, т	1311	556	470	379	314	266	255
у % до 2000 р	х	42,4	35,9	28,9	23,9	20,3	19,5
Кількість сільськогосподарських тварин, на кінець року тис. голів:							
-ВРХ	5037	1507	1438	1310	1270	1214	1167
у % до 2000 р	х	29,9	28,5	26,0	25,2	24,1	23,2
- корови	1851	575	565	529	505	485	467
у % до 2000 р	х	31,1	30,5	28,6	27,3	26,2	25,2
- свині	2414	3557	3879	3733	3704	3566	3304
у % до 2000 р	х	147,3	160,7	154,6	153,4	147,7	136,9
- вівці	413	260	244	201	181	179	178
у % до2000 р.	х	62,9	59,1	48,7	43,8	43,3	43,1
Птиця, млн. голів	25,3	117,9	132,1	122,1	112,0	109,8	112,5
у % до 2000 р	х	4,7 р.	5,2 р.	4,8 р.	4,4 р.	4,3 р.	4,4 р.

Такий стан діяльності сільськогосподарських підприємств з виробництва тваринницької продукції загрожує продовольчій безпеці країни і є передумовою до фінансової підтримки галузі з боку держави. Про розмір державної підтримки тваринницької галузі свідчать дані (рис. 1)

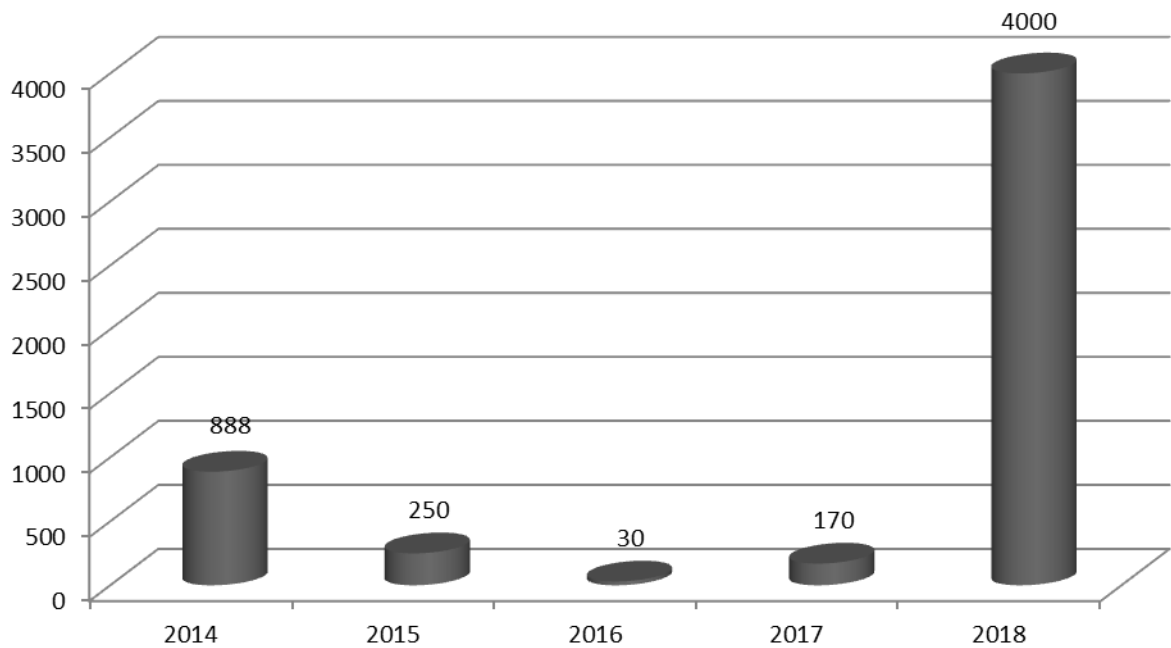

Рис. 1. Динаміка державної підтримки тваринництва в Україні у 2014–2018рр., млн грн

[Розподіл видатків Державного бюджету України : Додатки до державного бюджету. URL : zakon.rada.gov.ua.]

Як свідчать дані державна фінансова підтримка тваринницької галузі не суттєва. І лише в 2018 р. на підтримку галузі спрямовано 4000 млн. грн. В той же час, досвід фінансової державної підтримки свідчить, що у вітчизняній практиці відсутня розроблена політики щодо підтримки сільського господарства в цілому і тваринницької галузі, зокрема з урахуванням особливостей відтворення галузі та її багатофункціонального характеру.

В той же час, для збалансованого виконання сільським господарством економічних, соціальних і екологічних функцій у США виділяється 10% вартості виробленої сільськогосподарської продукції, а в країнах ЄС – 20%, то в Україні цей показник за досліджуваний період становив понад 7%, з 2016 р. унормований у розмірі 1%. Водночас у 2017 р. із належних 6,3 млрд. грн було виділено всього 5,52 млрд. грн, а на 2018 р. замість 7 млрд. грн заплановано 6,3 млрд. грн, що багаторазово менше з розрахунку на 1 га угідь, ніж у європейських та інших країнах.

Основні недоліки використання бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку сільського господарства: територіальний і галузевий розподіл державної підтримки не відповідає принципам вирівнювання умов

відтворення, а здійснюється більшою мірою на засадах лобізму (так, половину з виділених у 2017 р. коштів одержали найбільші у країні птахофабрики Київської області); не включені механізми стабілізації ринкових цін, передбачені Законом України «Про державну підтримку сільського господарства» та іншими актами, оптові ринки не функціонують, ПАТ «Аграрний фонд» інтервенційних та інших регулятивних функцій не виконує; у сфері розподілу державних коштів, практика доступу до таких фінансів виключно за попередньою домовленістю, умови та контроль за їхнім виконанням складні та заплутані, існують й інші бар'єри, що обмежують можливості участі у державних програмах середніх і малих сільськогосподарських підприємств (упродовж 2000–2017 рр. лише п'ята їх частина подавала заявку на участь у державних програмах); практично відсутня державна підтримка особистих селянських та інших малих господарств, які виробляють 70–98% усієї низькорентабельної трудомісткої та 44% усієї валової продукції (у США, де чітко дотримуються вирівнювального характеру розподілу бюджетних дотацій, у ферм з товарною продукцією до 5 тис. дол. вони становлять 23% виручки, а у ферм-мільйонерів – менше 1%); відсутня система інформаційного доведення програм державної підтримки до малих і середніх виробників: майже 26% підприємств такої категорії та понад 61% особистих селянських й інших господарств населення не знають про існування таких програм; в Україні держава не бере участі у забезпеченні виконання сільським господарством зазначених вище соціальних і екологічних функцій (у Польщі, наприклад, на ці цілі передбачено щорічне державне фінансування у розмірі 1,9 млрд. євро).

Основні напрями усунення недоліків державної підтримки сільського господарства з урахуванням світового досвіду й обмежених фінансових можливостей на середню перспективу полягають в наступному:

- виключення з системи державної підтримки великих монокультурних сільськогосподарських підприємств, які мають менше 0,3 гол. великої рогатої худоби на 1 га, а також птахофабрик агрохолдингів;

- спрямування державної підтримки підприємств, які розвивають тваринницькі галузі, на створення м'ясного стада і нарощування виробництва молока;

- переорієнтація не менш 60% загального державного фінансування на підтримку нарощування товарності малих господарств, створення ними об'єктів виробничої і ринкової інфраструктури та придбання техніки й обладнання для спільного використання на кооперативних чи договірних

засадах; підтримку виробництва ними органічної продукції, організацію передачі знань їхнім керівникам;

– унормування участі держави у фінансуванні виведення з обробітку і тимчасової консервації деградованих земель, створення на оброблюваних землях високопродуктивних культурних пасовищ для скотарства, заліснення ярів, відновлення і розширення площ полезахисних лісосмуг;

– створення обґрунтованої, прозорої та доступної для контролю громадськими сільськогосподарськими підприємствами системи критеріїв розподілу державних бюджетних коштів серед різних типів господарств з урахуванням зональних умов їхньої діяльності.

Обов'язковою вимогою отримання аграріями бюджетної підтримки має стати ефективне використання ними природного ресурсу галузі, насамперед земельних угідь. Для цього має бути унормований ряд вимог, що стимулюють сільськогосподарських товаровиробників до відтворення родючості угідь, захисту водних ресурсів, виробництва якісної продукції, охорони агроландшафтів тощо.

Для рівномірного розподілу державної фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам за регіонами слід запровадити офіційну статистичну звітність, яка містила би дані про податкові пільги, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам, які отримують державні субсидії.

З метою підвищення об'єктивності і глибини оцінки спільного впливу бюджетних субсидій з податковими пільгами доцільно включити в форму статистичної звітності аграріїв «Звіт про засоби цільового фінансування» відомості про надані податкові пільги. Пряма державна підтримка повинна надаватися, в першу чергу, новоствореним підприємствам. Отже, з урахуванням принципу раціональності в економіці, в разі, якщо надані кошти будуть використовуватися неефективно (зі скороченням рентабельності, обсягів виробництва і реалізації) протягом двох періодів поспіль, то таким суб'єктам необхідно припинити надавати підтримку і спрямувати її тим сільськогосподарським підприємствам, які зможуть найбільш ефективно її використовувати і отримати максимальну економічну вигоду. Запровадження вищеперерахованих пропозицій унеможливить порушення в розподілі державної фінансової підтримки сільськогосподарським підприємствам і призведе до справедливості і рівного доступу бюджетної допомоги.

Література

1. Статистичний щорічник України за 2017 рік. Державна служба статистики України за редакцією І.Є.Вернера/ Державна служба статистики України. К.:2018.540 с.
2. Про державну підтримку сільського господарства України Закон України. Відомості Верховної Ради України, 204, № 49 URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>.
3. Розподіл видатків Державного бюджету України. Додатки до державного бюджету URL: zakon.rada.gov.ua.
4. Закон України Про додаткові заходи щодо кредитування комплексу сільськогосподарських робіт за станом 25.02. 2000 р. № 398 / постанова Кабінету Міністрів України. Офіційний вісник України. 2000. №9. С. 3-4.
5. Вісник НБУ. Грошово-кредитна та фінансова статистика. URL :https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450
6. Про схвалення стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р./Розпорядження КМУ від 17.10.2013 р. № 806. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
7. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16025>.
8. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. 2016. № 2. С. 47–53.
9. Лупенко, Ю. О. Стратегічні напрями податкового регулювання розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 р. К.: ННЦ ІАЕ. 2014. 36 с.
10. Про державну підтримку сільського господарства України Верховна Рада України.2004. №1877-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
11. Розподіл видатків Державного бюджету України Додатки до державного бюджету. URL: zakon.rada.gov.ua.

Reference

1. Statistical Yearbook of Ukraine as of 2017. (2018). State Statistics Service of Ukraine under the guidance of Verner, I. Ye. Kyiv [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine “On the State Support of the Agriculture in Ukraine”. Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, No. 49, p. 204. Retrieved from

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian].

3. Allocation of Costs of the State Budget of Ukraine. Annexes to the State Budget. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

4. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine. (2000). Law of Ukraine “On the Additional Measures Concerning Crediting the Complex of Agricultural Activities” No. 398 of February 25, 2010. Official Bulletin of Ukraine, No. 9, pp.3-4 [in Ukrainian].

5. Monetary and Financial Statistics. Bulletin of the National Bank of Ukraine. Retrieved from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=15727773&cat_id=36450 [in Ukrainian].

6. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 17, 2013 “On Approval of the Strategy of the Agricultural Sector of Economy for the Period until 2020”. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80> [in Ukrainian].

7. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2015). Single Overarching Strategy for the Development of Agriculture and Rural Areas for 2015-2020. Retrieved from <http://minagro.gov.ua/node/16025> [in Ukrainian].

8. Radchenko, O. (2016). State Support of Agriculture of Ukraine During the Period of Systemic Reforms. The economic discourse. International scientific journal, No. 2, pp. 47—53 [in Ukrainian].

9. Lupenko, Yu. O. (2014). Stratehichni napriamy podatkovoho rehuliuвання rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy na period do 2020 r. Kyiv: NSC IAE [in Ukrainian].

10. Verkhovna Rada of Ukraine. (2004). Law of Ukraine No. 1877-IV "On the State Support of the Agriculture in Ukraine". Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian].

11. Allocation of Costs of the State Budget of Ukraine. Annexes to the State Budget. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua> [in Ukrainian].

Аннотация

Малёванный М.И., Бечко П.К., Власюк С.А., Бондаренко Н.В., Кобылянский Н.А. Регуляторные механизмы государственной финансовой поддержки влияния на финансовые результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий

Важной составляющей организационно-экономического механизма эффективного развития сельскохозяйственных товаропроизводителей государственная финансовая поддержка. Функционирования сельскохозяйственных

товаропроизводителей в рыночных условиях невозможно без надлежащей поддержки, поскольку на развитие сельского хозяйства Украины значительное влияние имеет государство.

Определено, что эффективность сельскохозяйственного производства во многом зависит от объемов финансовых ресурсов, авансированных в производственный процесс. Сезонный характер производства, замедленный круговорот капитала, зависимость от природно-климатических условий существенно влияют на финансовые потоки аграриев и приводят их к зависимости от государственной финансовой поддержки в силу объективных и субъективных условий их функционирования.

Выявлены основные механизмы бюджетной поддержки субъектов аграрной отрасли используемых в отечественной практике. Государственная поддержка аграриев должна быть направлена на повышение уровня их доходности, обеспечения потребностей населения в качественной продукции, рост ее экспорта. Эффективность государственной финансовой политики заключается в том, что она служит механизмом и мотивацией к высокопроизводительному труду и рационального использования ресурсного потенциала.

Установлено, что за последние годы аграрная отрасль демонстрирует положительные сдвиги в контексте наращивания объемов производства продукции, рост ее прибыльности и существенного увеличения доли отрасли в формировании бюджетов всех уровней за счет уплаченных налогов.

Определена приоритетность статей финансовой государственной поддержки аграриев. Финансовая поддержка путем удешевления кредитов в определенной степени способствуют разблокированию кредитования аграриев, расширению их доступа к кредитным ресурсам на рынке кредитных услуг. Помощь субъектов хозяйствования через механизм удешевления кредитов осуществляется в режиме кредитной субсидии и заключается в субсидировании части платы (процентов) за использование кредитов, предоставленных банками в национальной и иностранной валюте.

Установлено, что льготное кредитование субъектов хозяйствования аграрной отрасли за период его существования накопила ряд недостатков. Основным из которых является ее крайне неравномерное географическое распределение (половину всей суммы аграрных кредитов страны получают предприятия, зарегистрированные в Киеве и Киевской области).

Отмечено, что в отечественной практике отсутствует разработанная политики по поддержке сельского хозяйства в целом и животноводческой отрасли, в частности с учетом особенностей воспроизводства отрасли и ее многофункционального характера.

Определено, что обязательным требованием получения аграриями бюджетной поддержки является эффективное использование ими земельных угодий. Для этого должно быть нормированный ряд требований, стимулирующих

сельскохозяйственных товаропроизводителей к воспроизводству плодородия угодий, защиты водных ресурсов, производства качественной продукции, охраны агроландшафтов и т.п.

Установлено для равномерного распределения государственной финансовой поддержки сельскохозяйственным предприятиям по регионам следует ввести официальную статистическую отчетность, содержащую данные о налоговых льготах, предоставляемых сельскохозяйственным товаропроизводителям, получают государственные субсидии.

Ключевые слова: государственная поддержка аграрным предприятиям, рыночные отношения, кредиты, процентные ставки, финансовые результаты, сектор экономики, налоговая льгота, бюджетная поддержка.

Annotation

Malyovanyi M., Bechko P., Vlasiuk S., Bondarenko N., Kobylanskyi M.

Regulatory mechanisms of state financial support that influence the financial results of the activity of agricultural enterprises

State financial support is an important component of the organizational and economic mechanism for the effective development of agricultural commodity producers. It is impossible for the agricultural commodity producers to operate in the market economy conditions without proper support since the state has a significant impact on the development of agriculture of Ukraine.

It has been determined that the efficiency of the agricultural industry largely depends on the funding advanced in the production process. Seasonal nature of production, slow circulation of capital, dependence on natural and climatic conditions significantly affect the financial flows of farmers and lead them to dependence on state financial support due to objective and subjective conditions of their functioning.

The main mechanisms of taxpayer support for agricultural business entities, used in domestic practice, have been developed. The state support for farmers should be aimed at increasing their profitability, meeting the needs of the population in quality products, growing the exports. The efficiency of the state financial policy is that it serves as a mechanism and motivation for efficient labor and rational use of potential resources.

It has been established that in recent years, the agricultural sector has shown positive changes in the context of increasing the volume of production, the growth of its profitability and a significant increase in the share of the industry in the formation of budgets of all levels at the expense of taxes paid.

The priority of lines of the state financial support for farmers has been determined. Financial support by easing of credits to some extent contributes to the unblocking of lending to farmers, expanding their access to credit resources in the market of credit services. Support for business entities through the mechanism of easing of credits is carried out in the form of credit subsidies and involves subsidizing a part of the fee (interest) for the

use of loans provided by banks in national and foreign currency.

It has been determined that preferential loans for agricultural business entities have obtained a number of shortcomings during the period of their existence. The main of them is their extremely uneven geographical distribution (half of the total amount of agricultural loans of the country is received by enterprises registered in Kyiv and Kyiv region).

It has been noted that in domestic practice there is no developed policy to support agriculture in general and cattle-breeding industry particularly, taking into account the peculiarities of the reproduction of the industry and its multifunctional nature.

It has been determined that the absolute requirement for farmers to receive taxpayer support is the efficient use of their commercial lands. To achieve that there should be a normalized number of requirements that stimulate agricultural commodity producers to reproduce land yield, protect aquatic resources, produce quality products, protect cultivated lands, etc.

It has been determined that for even distribution of the state financial support for the agricultural enterprises between the regions it is necessary to introduce the official statistical reporting that contains data on the tax preferences provided to agricultural commodity producer that receive state subsidies.

Keyword: *state support for agricultural enterprises, market relations, loans, interest rates, financial results, economy sector, tax preference, taxpayer support.*

УДК 658.003.1:65.28

DOI 10.31395/2415-8240-2019-95-2-98-115

КЛІМАТИЧНІ УМОВИ ЯК ПРИРОДНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

А. П. БУРЛЯЙ, *кандидат економічних наук*

Уманський національний університет садівництва

В статті розглядаються проблеми залежності сільськогосподарського виробництва від природно-кліматичних умов. Встановлено, що загалом в Україні спостерігається підвищення температурного режиму та незначне підвищення річної кількості опадів, що призводить до зменшення волого забезпечення території країни. Проведено групування областей за рівнем аридності та визначено його вплив на ефективність агровиробництва.

Ключові слова: *аридність, екологізація, ефективність, природно-кліматичні умови, сільське господарство.*